

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті проведено аналіз державної політики фінансування соціальної сфери. До соціальних ризиків віднесено всі несприятливі події в житті людей, пов'язані з тими чи іншими формами суспільних відносин, що дає змогу провести оцінку ефективності функціонування соціальної сфери, виходячи з аналізу управління соціальними ризиками. Запропоновано пріоритетні напрямки реформ у соціальній сфері, що ґрунтуються на політиці мінімізації соціальних ризиків українського суспільства.

Ключові слова: соціальні ризики, бюджет, соціальна сфера.

Nadruga V.

*Associate professor, Institute of demography and social researches of M. Pukha
of National Academy of Sciences of Ukraine
nadruga-vasil@ukr.net*

BUDGETARY FINANCING OF THE SOCIAL RISKS: PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract. Risks financing means providing preventive measures with financial resources in order to minimize losses in case of any adverse events.

Analysis of the functional structure of the consolidated budget shows that the increase in funding for social sectors is mainly due to increase in salaries of public sector employees. It is the result of inflation and the costs for utilities and energy. It caused the absence of a direct link between the increased levels of funding and the quality of social services for the population. Social benefits do not solve completely the problem of vulnerable classes of population. Some of them even help to increase society stratification. Costs include both social and economic components, so it is necessary to clearly separate them according to their final destination. The social component – is the cost for current population consumption. The economic component is associated with economic investments in human development. In this regard, the necessity to develop a theoretical model of the social risks financing is getting more and more important. It will allow not only separating the social and economic components, but also significantly improving the efficiency of the social costs.

The purpose of the paper is the scientific theoretical support of the conceptual base of the social risks financing in the context of the budget process.

In contrast to the uncertainty of the economic category, risk can be measured. Its quantitative measure is the probability of an unfavorable scenario. Actually, most attention is paid not only the likelihood of negative consequences, but financial terms of value at risk. It can be expressed by such indices as the maximum amount that can be lost due to changes in individual risk factor; an average value of losses according to the types of operations within a defined time period; the standard deviation of income and expenses and so on.

Accordingly, we can propound the two categories of risk criteria: performance sensitivity and probabilistic (statistical) values. The value at risk is the function of two parameters – the probability of adverse events occurrence and the extent of possible damages. In this context, the social risk is an objective probability of the event in the society, which breaks the established for the citizens' socio-economic relations and leads to deterioration of their financial or social status. The social risks include all adverse events in people's lives which are associated with certain forms of social relations, and therefore the economic foundations of the social sphere can be estimated on the analysis of the processes in the area of the social risk management.

The macroeconomic projections that outline the economic growth and increased revenues according to GDP, funds of payment for work, consumer price index and so on are the basis for the planning of public costs on the social services. However, it is important to determine the likely number of potential users of the social services according to the assessment of future changes in the structure of basic socio-demographic groups and vulnerable population classes. Information about the number and sex and age population contingent is the base for identifying promising state social costs. They include funding of pensions, benefits, budget support of educational and medical institutions network.

The social costs have been dominating in the budget expenditure of Ukraine for the years of its independence without alternative. This tendency, under the certain conditions, can be considered positive, because it must promote the human development and improve people's lives.

Potential consumers of the social services in the future will undergo some significant changes. In particular, decline in birth rate and the impact of the structural factors will reduce the total number of children as consumers of the social services for families with children, educational infrastructure and public stationary boarding school. The total number of disabilities among adults and children will be reduced. However, the number of elderly will significantly increase in the result of rapid population aging. Despite the opposite trends in these processes, the total number of social services users will decrease and their specific weight will increase, resulting in the increased levels of demo-economic load.

Prospective evaluation costs algorithm for social purposes should include the following:

- projected assessment of the number of people who will benefit from the social services;
- the level of public social costs per capita according to different types of consumers of the social services;
- indexation of public social costs;
- total costs on various social sectors;
- comparison of the required total costs on the social area with projected indices of economic development.

The main drawback of the current social policy in Ukraine is its focus on population income support, mainly in the form of the social transfers. It does not pay attention at improving of the life quality. It ensures the equal access to the social services and their good quality. Choice of the social policy support priority for the poorest strata, needy, socially vulnerable, disabled is clearly justified from a moral point of view and meets the aims of the social state. However, in practice this results in the formation of dependency mentality of the most part of the society. It slows down the development of economic activity and does not contribute to the population competitiveness in the labor market.

The social costs efficiency improvement in the context of limited budget resources requires the introduction of the new management approaches to the social costs; interbudgetary relations improvement; determination of the degree of the key partners participation and authorities in the financing and administration of the social programs; the social services system diversification; implementation of the social standards completion; the introduction of criteria and indices for monitoring and evaluating the achievement of individual goals.

Keywords: social risks, budget, social sphere.

JEL Classification: H 61, D 81, H 53.

Надрага В. И.

к.н. гос. упр., доцент, ведущий научный сотрудник

Институт демографии и социальных исследований им. М.В. Птухи НАН Украины

nadrage-vasil@ukr.net

БЮДЖЕТНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ РИСКОВ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация. В статье проведен анализ государственной политики финансирования социальной сферы. К социальным рискам отнесены все неблагоприятные события в жизни людей, которые связаны с теми или иными формами человеческих взаимоотношений. Это дало возможность провести оценку эффективности функционирования социальной сферы, исходя с анализа управления социальными рисками. Предложены приоритетные направления реформирования социальной сферы, которые базируются на политике минимизации социальных рисков.

Ключевые слова: социальные риски, бюджет, социальная сфера.

Постановка проблеми. Фінансування ризиків означає забезпечення фінансовими ресурсами превентивних заходів мінімізації збитків за настання тих чи інших несприятливих подій. Актуалізація соціальних ризиків передбачає настання тієї чи іншої події, яка породжуються об'єктивними соціально-значимими причинами і призводить до втрати заробітку особи, зниження доходів нижче прожиткового мінімуму, необхідності в медичній допомозі та інших соціальних послугах.

Аналіз функціональної структури видатків зведеного бюджету засвідчує, що зростання фінансування галузей соціальної сфери відбувається переважно за рахунок зростання заробітної плати працівників бюджетної сфери унаслідок інфляційних процесів, а також видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Це зумовило відсутність безпосереднього зв'язку між підвищенням рівня фінансування та якістю соціальних послуг, що надаються населенню. Соціальні виплати не вирішують повністю проблеми уразливих категорій населення, а окремі з них навіть сприяють збільшенню розшарування суспільства. Основну частину видатків у галузі соціального захисту досі становлять оплата пільг та пенсійні виплати, тобто адресність соціальної допомоги залишається нереалізованою.

Однією з головних причин низької ефективності соціальних видатків є недосконала система управління галузями соціальної сфери, що породжує марнотратство та зловживання фінансовими ресурсами; розпорошення функцій управління галузями між різними міністерствами та розірваність управління на різних рівнях влади; непрозорість формування міжбюджетних відносин через відсутність нормативів фінансової забезпеченості за відповідними галузями, або вартісних стандартів надання соціальних послуг; системи оцінки діяльності установ соціальної сфери та ефективності витрачання видатків на їх утримання.

Витрати соціальної сфери містять як власне соціальну, так і економічну складову, тому необхідно чітко розділяти їх за кінцевим призначенням. Соціальна складова – це витрати на поточне споживання населення, економічна ж пов'язана з інвестиціями в людський розвиток. У зв'язку з цим важливого значення набуває необхідність вироблення теоретичної моделі фінансування соціальних ризиків, що дасть змогу не лише розділити соціальну складову та економічну, але й значно підвищити ефективність соціальних видатків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці, які досліджують проблеми ризиків, дотримуються дихотомії, у рамках якої виокремлюють два види ризику – техногенний та соціогенний. Останній розуміють як результат виникнення у суспільстві ситуації невизначеності унаслідок втрати з боку суспільства контролю над соціальними і в цілому соціетальними змінами. До них належать, перш за все, суспільні конфлікти, різновиди девіації (особливо делінквенція), деякі форми соціального напруження. Погляди на сутність, специфіку і типи соціального ризику також мають багато розбіжностей [1, с.23].

Серед новітніх наукових розробок теорії ризику необхідно виділити напрацювання Дж.Акерлофа і Р.Шіллера [2], які подають сучасну макроекономічну теорію у вигляді квадрату, поділеного на чотири сегмента. Критеріями такого поділу виступають економічні чи неекономічні мотиви поведінки, а також раціональність чи ірраціональність індивідів. Автори вважають, що з усіх можливих сполучень обраних критеріїв макроекономіка вивчала лише економічні мотиви і раціональні реакції, інші ж три сегменти залишилися незаповненими, що значно знизило прогностичну цінність макроекономічної теорії; проблема ж циклічних коливань в економіці загострилася саме внаслідок перемоги ірраціонального оптимізму над раціональними розрахунками.

Ризику як економічній категорії притаманні ряд суттєвих ознак, серед яких Л. Тепманом виділяються три головні [3, с.9-12]:

- суперечливість - з одного боку, ризик несе важливі економічні, політичні та духовні наслідки, позитивно впливаючи на суспільний розвиток; з іншого – ризик призводить до авантюризму, суб'єктивізму, призводячи до тих чи інших соціально-економічних і моральних втрат;

- альтернативність – передбачає необхідність вибору серед двох чи декількох варіантів рішень; там, де немає вибору, ризикова ситуація не виникає, а значить ризик

відсутній;

- невизначеність є неоднорідною за формою прояву та змістом; прорахований ризик виступає одним із способів зняття невизначеності.

Визначення загального методичного, міждисциплінарного базису поняття ускладнюється, насамперед, тим, що в дослідженні ризику використовуються підчас несумісні методи і моделі. В основі теорій ризику фіксуються методологічні принципи і підходи, які виявляються вбудованими в динаміку еволюції парадигмальних основ науки, соціокультурних контекстів, відображають сформовану специфікацію і розмежування різних дисциплінарних областей [4 - 6].

На сучасному етапі розвитку ризикології як науки відбувається критика уявлень про ризик, представлених у модерністських теоріях, а також розробка постмодерністських теорій ризику [7].

Мета статті – науково-теоретичне обґрунтування концептуальних засад фінансування соціальних ризиків у контексті бюджетного процесу.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. На відміну від невизначеності власне як економічної категорії, ризик може вимірюватися, його кількісною мірою слугує ймовірність несприятливого сценарію. На практиці найбільше уваги приділяється не стільки ймовірності настання негативних наслідків, стільки вартісній оцінці схильності до ризику, яку можна виразити за допомогою таких показників, як максимальна сума, яку можна втратити внаслідок зміни конкретного фактора ризику; середня величина збитків за даними видами операцій протягом визначеного проміжку часу; стандартне відхилення прибутків та витрат тощо. Ризик можна розглядати у двох важливих аспектах: волатильність (ймовірність чи частота подій); чутливість критеріїв діяльності до їх наслідків. Відповідно можна запропонувати розгляд двох категорій критеріїв ризику: показники чутливості та ймовірнісні (статистичні) величини, а власне схильність до ризику буде функцією двох параметрів – ймовірності настання несприятливої події та масштабів можливих збитків. У такому контексті соціальним ризиком є об'єктивна ймовірнісна подія у діяльності суспільства, що порушує усталені для громадян країни соціально-економічні взаємовідносини та спричиняє погіршення їх матеріального чи соціального становища. До соціальних ризиків можна віднести всі несприятливі події в житті людей, пов'язані з тими чи іншими формами суспільних відносин, а тому оцінку економічних основ соціальної сфери можна проводити, виходячи з аналізу процесів, що відбуваються у сфері управління соціальними ризиками. Це дає змогу при розгляді соціальних ризиків у повній мірі застосувати основні постулати теорії ризик-менеджменту:

- попередження – усунення факторів соціального ризику за рахунок збереження трудових доходів при реалізації страхового випадку (є прийнятним для країн з високим рівнем добробуту громадян, коли отримані доходи компенсують матеріальні збитки від настання несприятливих подій, пов'язаних із тим чи іншим видом соціальних ризиків;

- ігнорування – відмова від будь-яких способів компенсації збитків внаслідок реалізації ризику (зустрічається лише в окремих найменш розвинених африканських країнах);

- поглинання ризику – пряме покриття суспільством матеріальних збитків потерпілим громадянам, коли держава підтримує їх матеріальне становище, що дозволяє віднести його до соціального забезпечення. Під соціальним захистом у більшості країн прийнято вважати наступні причини надання соціальної допомоги і виплат: хвороба та тимчасова чи постійна втрата працездатності; старість; втрата джерел доходу; сім'я та діти; житлові умови та інші причини надання соціальної допомоги. Соціальне забезпечення знаходить вираз у системі фінансування соціальної сфери за рахунок прямих асигнувань з державного та недержавного джерел;

- розподіл ризику – розпорошення ймовірнісних збитків у просторі та часі за допомогою механізму соціального страхування. Соціальне страхування – це сукупність особливих замкнених перерозподільних відносин між всіма громадянами країни з приводу формування за рахунок грошових внесків цільових страхових соціальних фондів, призначених для фінансування заходів мінімізації наслідків реалізації соціальних ризиків.

Попередження (активна соціальна політика) та ігнорування соціальних ризиків можна віднести до непрямих методів державного управління, останні два способи є прямими методами державної соціальної підтримки населення, що передбачають упровадження певних соціальних заходів (соціальний захист). Таке розмежування способів управління соціальним ризиком передбачає специфічні для кожного методи їх фінансування – якщо непрямі методи сприймаються суспільством досить спокійно, то прямі викликають широкі дискусії і не завжди знаходять адекватне відображення у соціально-економічній практиці.

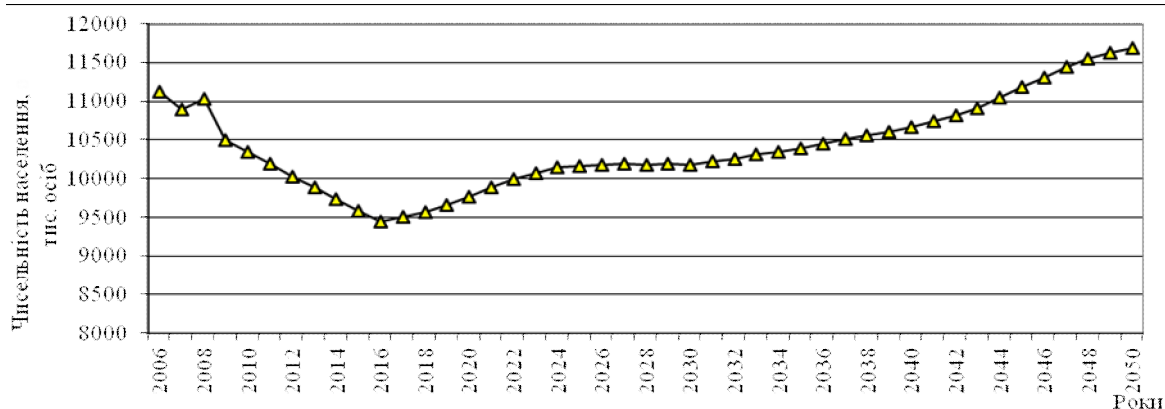
Основою для планування бюджетних видатків на соціальну сферу є макроекономічні прогнози, що окреслюють темпи економічного зростання та збільшення доходів бюджету за показниками ВВП, фонду оплати праці, індексу споживчих цін тощо.

Водночас важливим є визначення ймовірної чисельності потенційних споживачів соціальних послуг на основі оцінки майбутніх змін у структурі основних соціально-демографічних груп та контингентів уразливих верств населення. Дані про чисельність і статеву-віковий склад населення лежать в основі визначення перспективних соціальних видатків держави, зокрема фінансування пенсій, соціальних виплат, бюджетного забезпечення мережі освітніх та медичних закладів. Соціальні видатки безальтернативно домінують у видатковій частині бюджету України на протязі всіх років незалежності. Така тенденція, за певних умов, може вважатися позитивною, оскільки повинна призводити до сприяння людському розвитку та підвищення рівня життя населення.

Міністерству соціальної політики України в проекті державного бюджету на 2013 рік передбачено виділити 88 млрд. 659,19 млн. грн. Пенсійний фонд з цієї суми складає 83 млрд. 233,56 млн. гривень. Це на 18,7 млрд. грн. (або на 29%) більше, ніж у 2012 році. Видатки місцевих бюджетів на галузь соціального захисту та соціального забезпечення визначено у сумі 5 млрд. 416,3 млн. грн. [8].

Сума усіх соціальних виплат за шість місяців нинішнього року становила 19,1 млрд. грн. - це на 18,3% більше, аніж було виплачено у 2012 році. З цієї суми на дотації на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами передбачено 61 млрд. 469,77 млн. грн. На покриття дефіциту коштів Фонду – 21,8 млрд. грн., що на 6,5 млрд. грн. (або на 42,5%) більше, ніж передбачено на зазначену мету у нинішньому році.

Прогнозна оцінка кількості пенсіонерів (рис.1) має важливе значення для прогнозування майбутніх соціальних видатків держави, незважаючи на те, що пенсійна система функціонує на страхових засадах, тобто пенсійні виплати фінансуються за рахунок відрахувань інших платників страхових внесків (на солідарному рівні) та особистих внесків (у перспективі при запровадженні накопичувального рівня пенсійної системи). Дефіцит Пенсійного фонду покривається за рахунок коштів державного бюджету; аналогічно фінансуються і соціальні пенсії, що отримують особи, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Рис. 1. Прогнозна оцінка чисельності пенсіонерів за віком.

Джерело: складено автором на основі [9].

Потенційні контингенти споживачів соціальних послуг у перспективі зазнають значних змін. Зокрема, унаслідок скорочення народжуваності та впливу структурних чинників зменшиться загальна чисельність дітей як споживачів послуг соціальної допомоги сім'ям з дітьми, освітньої інфраструктури та державних стаціонарних закладів інтернатного типу; зменшиться і загальна чисельність інвалідів як серед дорослих, так і серед дітей. Водночас чисельність осіб похилого віку значно збільшиться внаслідок прискореного постаріння населення. Незважаючи на різноспрямовану динаміку цих процесів, загальна чисельність користувачів соціальних послуг зменшуватиметься (табл.1), а питома вага всіх категорій останніх у складі населення зростатиме, призводячи до посилення рівня демоекономічного навантаження. Відповідно, підвищуватиметься потреба у державних коштах, асигнованих на соціальні послуги та грошове забезпечення цих категорій населення.

Таблиця 1

*Чисельність споживачів соціальних послуг
(на період до 2015 р., %)*

Темпи зростання (до попереднього року)	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чисельність новонароджених дітей	98,7	97,8	96,3	99,3	99,9	99,4
Чисельність дітей віком до 3 років	100,8	99,3	97,6	97,8	98,5	99,5
Чисельність дітей віком 3-5 років	103,5	102,8	103,2	100,8	99,3	97,6
Чисельність дітей віком 6-17 років	96,2	96,9	97,5	98,6	99,3	99,8
Чисельність молоді віком 18-25 років	96,5	96,0	95,7	94,8	95,0	94,6
Чисельність інвалідів	98,8	98,8	98,7	98,6	98,6	98,8
Чисельність усіх потенційних контингентів користувачів соціальних послуг	99,3	98,8	98,5	98,6	98,7	98,6

Джерело: складено автором на основі [9].

Сучасні підходи до прогнозування соціальних видатків, у більшості випадків, базуються на оцінці доступних ресурсів, а не майбутніх потреб з погляду кінцевих споживачів. Однак, подібні перспективні розрахунки мають ґрунтуватися передусім на оцінці “мінімально необхідних” обсягів ресурсів для задоволення перспективних потреб населення в різних соціальних послугах.

Алгоритм перспективної оцінки видатків на соціальні цілі має передбачати наступне:

- прогнозні оцінки чисельності осіб, які будуть користуватися соціальними послугами;
- рівень державних соціальних видатків у розрахунку на одну особу за різними типами споживачів соціальних послуг;
- індексація державних соціальних видатків;
- сукупні видатки на різні галузі соціальної сфери;
- порівняння необхідних сукупних видатків на соціальну сферу з прогнозними показниками економічного розвитку.

Пропонована модель фінансового забезпечення соціальної сфери дозволить уточнювати розрахункові обсяги видатків не лише у разі зміни макроекономічної ситуації та пріоритетів державної політики на наступні роки, а й відповідно до демографічних змін у складі населення, зокрема зміни його чисельності та вікової структури.

Зважаючи на прогнозовані труднощі виконання показників державного бюджету та необхідність зниження частки фіскального перерозподілу ВВП у подальшій перспективі, диверсифікація постачальників послуг соціальної сфери шляхом удосконалення механізмів розміщення і реалізації замовлень на надання послуг має стати одним з пріоритетів реформування фінансування соціальної сфери в Україні. Альтернативними постачальниками могли б бути як державні установи соціальної сфери, так і комерційні та неурядові організації.

З метою об’єктивної оцінки та врахування внутрішніх і зовнішніх факторів реформування соціальних послуг в міжнародній практиці використовують стратегічні базові критерії, що включають три напрями: дотримання фінансової дисципліни, визначення та дотримання стратегічних пріоритетів і надання якісних послуг за державні кошти [10]. Наведені базові критерії становлять основу системи оцінювання управління державними видатками та допомагають визначити напрями досягнення кваліфікованого й ефективного надання соціальних послуг.

Основними принципами ефективного механізму функціонування соціальної сфери можуть стати: розмежування повноважень між державним і приватним секторами щодо виробництва й надання соціальних благ, раціоналізація державного фінансування соціальної сфери залежно від визначеної мети, підвищення платоспроможності населення як стимулюючого фактору щодо розширення доступу до товарів і послуг соціального призначення, які виробляється приватним сектором, за рахунок реалізації заходів соціальної політики.

Основною вадою сучасної соціальної політики в Україні є її спрямування на підтримку доходів населення, переважно у вигляді соціальних трансфертів, без надання належної уваги поліпшенню якості життя, зокрема через забезпечення рівної доступності соціальних послуг та їх належної якості. Вибір за пріоритет соціальної політики підтримку найбільш вразливих прошарків, малозабезпечених, соціально уразливих, непрацевдатних груп населення є вочевидь виправданим з морального погляду і відповідає цілям соціальної держави. Проте на практиці це призводить до формування утриманських настроїв у значної частини суспільства, що гальмують розвиток економічної активності та не сприяють підвищенню конкурентоспроможності населення на ринку праці. Пріоритетним напрямом реформ у соціальній сфері має стати трансформація політики доходів [11, с. 47], що має включати зміну пріоритетів переважної підтримки уразливих верств населення на

соціальний захист працюючих. Така трансформація забезпечить не лише суттєве підвищення рівня життя населення, стимулювання економічної активності та зайнятості, скорочення патерналістських очікувань та утриманських настроїв у суспільстві, але й сприятиме формуванню необхідних надходжень до фондів соціального страхування та бюджетів всіх рівнів.

Висновки. Підтримка непрацездатних та уразливих верств населення залишається важливою складовою соціальної держави. Проте поширення бідності у суспільстві, підвищені ризики якої традиційно характерні для окремих соціально-демографічних груп (сім'ї з дітьми, інвалідами або безробітними працездатного віку), свідчить про недостатню ефективність соціальної допомоги найбільш незахищеним категоріям населення. Підвищення ефективності видатків на соціальний захист населення можливе лише в умовах подальшого реформування як системи соціальної допомоги, що фінансується з бюджету, так і соціального страхування. Підвищення ефективності соціальних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів потребує впровадження нових управлінських підходів до планування соціальних видатків; удосконалення міжбюджетних відносин; визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні соціальних програм; диферсифікації системи надання соціальних послуг; завершення впровадження соціальних стандартів; впровадження системи критеріїв та індикаторів для моніторингу та оцінки досягнення визначених цілей.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків може стати визначення структури та змісту соціальних ризиків в системі індикаторів соціальної захищеності населення як основи для розрахунків соціальних видатків.

Література

1. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
2. Akerlof G., Shiller R. Animal Spirits. How Human Psychology Drives the Economy and Why It Matters for Global Capitalism. Princeton University Press, 2009. - 263 p.
3. Тэпман Л.Н. Риски в экономике: Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. ВА Швандара. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 380 с.
4. Renn O. Concept of Risk: A Classification, in: Krinsky, Sheldon / Golding, Dominic (eds.): Social Theories of Risk, Westport 1992. P. 418.
5. Rescher N. Risk. A Philosophical Introduction to the Theory of Risk Evaluation and Management, Lanham. N. Y.; L., 1983. P. 120.
6. Miles, D. and Cerny, A. (2001). Risk, Return and Portfolio Allocation under Alternative Pension Arrangements with Imperfect Financial Markets. CESifo Working Paper No. 441, Munich.
7. Poterba, J., Rauh, J., Venti, S., and Wise, D. (2003). Utility Evaluation of Risk in Retirement Saving Accounts. NBER Working Paper 9892.
8. Мінсоцполітики: У бюджеті 2013 року суттєво зростають видатки на окремі соціальні програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article>.
9. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р./ [Н. С. Власенко, Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, С. І. Пирожков, О. В. Позняк]; Е. М. Лібанова (ред.). – К. : Фонд народонаселення ООН; Інститут демографії та соціальних досліджень; Державний комітет статистики України; Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
10. Аналіз системи управління державними видатками: методичні аспекти реформи фінансування соціальних послуг. Звіт Проекту “Сприяння реформі соціальних послуг в Україні” / DFID]. – К. : DFID, 2006. – 110 с.
11. Лібанова Е. М. Перспективи трансформації соціальної сфери України / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – №1–2. – С. 45–51.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2013

References

1. Ljuds'kyj rozvytok v Ukraini: minimizacija social'nyh ryzykiv (kolektyvna naukovo-analitychna monografija) / Za red. E.M. Libanovoi'. – K.:In-t demografii' ta social'nyh doslidzhen' im. M.V.Ptuhy NAN Ukrainy, Derzhkomstat Ukrainy, 2010. – 496 s.

2. Akerlof G., Shiller R. Animal Spirits. How Human Psychology Drives the Economy and Why It Matters for Global Capitalism. Princeton University Press, 2009.- 263 p.
3. Tjepman L.H. Riski v jekonomike: Ucheb. posobie dlja vuzov / Pod red.prof. VA Shvandara. - M.: JuNITI-DANA, 2002. - 380 s.
4. Renn O. Concept of Risk: A Classification, in: Krinsky, Sheldon / Golding, Dominic (eds.): Social Theories of Risk, Westport 1992. P. 418.
5. Rescher N. Risk. A Philosophical Introduction to the Theory of Risk Evaluation and Management, Lanham. N. Y.; L., 1983. P. 120.
6. Miles, D. and Cerny, A. (2001). Risk, Return and Portfolio Allocation under Alternative Pension Arrangements with Imperfect Financial Markets. CESifo Working Paper No. 441, Munich.
7. Poterba, J., Rauh, J., Venti, S., and Wise, D. (2003). Utility Evaluation of Risk in Retirement Saving Accounts. NBER Working Paper 9892.
8. Minsocpolityky: U bjudzheti 2013 roku suttjevo zrostajut' vydatky na okremi social'ni programy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu:<http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article>.
9. Kompleksnyj demografichnyj prognoz Ukrainy na period do 2050 r./ [N. S. Vlasenko, E. M. Libanova, O. V. Makarova, S. I. Pyrozhkov, O. V. Poznjak]; E. M. Libanova (red.). – K. : Fond narodonaselennja OON; Instytut demografii' ta social'nyh doslidzhen'; Derzhavnyj komitet statyky Ukrainy; Ukrain's'kyj centr social'nyh reform, 2006. – 138 s.
10. Analiz systemy upravlinnja derzhavnymy vydatkami: metodychni aspekty reformy finansuvannja social'nyh poslug. Zvit Proektu “Spryjannja reformi social'nyh poslug v Ukraini” / DFID]. – K. : DFID, 2006. – 110 s.
11. Libanova E. M. Perspektyvy transformacii' social'noi' sfery Ukrainy / E. M. Libanova // Demografija ta social'na ekonomika. – 2004. – №1–2. – S. 45–51.

Received 04.11.2013